

UDK: 316.346.2:314.7(575.1)

Dildora AXMEDOVA,

O'zbekiston Milliy universiteti katta o'qituvchisi, PhD

E-mail: ahmedovadildora4@gmail.com

O'zJOKU dotsenti Q.Qayumov taqrizi asosida

TRANSFORMATION OF THE SOCIAL STATUS OF WOMEN AND ANALYSIS OF DYNAMIC CHANGES IN GENDER BALANCE

Annotation

This article describes the role and status of women, their transformation in modern market conditions, the difference between women's and men's work, as well as issues of gender equality. The legal regulation of labor migration among women in Uzbekistan and ongoing reforms are covered.

Key words: Labor migration, women, family, division of labor, mobility, stigma, gender, rights, international migration, division of labor.

ТРАНСФОРМАЦИЯ СОЦИАЛЬНОГО СТАТУСА ЖЕНЩИН И АНАЛИЗ ДИНАМИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ ГЕНДЕРНОГО БАЛАНСА

Аннотация

В данной статье описываются роль и статус женщин, их трансформация в современных рыночных условиях, разница между женской и мужской работой, а также вопросы гендерного равенства. Освещены правовое регулирование трудовой миграции среди женщин в Узбекистане и проводимые реформы.

Ключевые слова: Трудовая миграция, женщины, семья, разделение труда, мобильность, стигматизация, пол, права, международная миграция, разделение труда.

XOTIN-QIZLAR SOTSIAL MAQOMINING TRANSFORMATSIYASI VA GENDER MUVOZANATDAGI DINAMIK O'ZGARISHLAR TAHLILI

Annotatsiya

Mazkur maqolada xotin-qizlar roli va maqomi ularning bugungi kundagi bozor munosabatlari sharoitida transformatsiyalashuvi, ayollar va erkaklar mehnati o'rtasidagi farq, shuningdek gender tenglik masalari bayon etilgan. O'zbekistonda xotin-qizlar o'rtasida mehnat migratsiyasining huquqiy tartibga solinishi va yaratilayotgan isloxotlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Mehnat migratsiyasi, xotin-qizlar, oila, mehnat taqsimoti, mobillik, stigmatizatsiya, gender, huquq, halqaro migratsiya, mehnat taqsimoti.

Kirish. Globallashuv jarayonlarining salbiy oqibatlari tufayli oila va oilaviy munosabatlar ma'lum transformatsiyaga uchramoqda. Bunday holat xotin-qizlarning huquqlarini buzilishiga olib kelishi, xotin-qizlarni kamsitishning har qanday shakllariga barham berish ularning ijtimoiy faolligini qo'llab quvvatlash uchun shart-sharoitlarini yaratilishiga uzviy bog'liq bo'ladi.

Hozirgi kunda oila a'zolarining shaxsiy salohiyatni roli va ahamiyatini o'sib borishi, shu jumladan, xotin-qizlarning ijodiy salohiyatini yanada oshirish, ularning ijtimoiy moslashuvchanlik imkoniyatlarini o'sishi kuzatilmoqda. Natijada oilaning an'anaviy sotsial funksiyalari qatoridan yangi – personalitar (lotincha persona – shaxs) funktsiya o'rin oldi. Ushbu funktsiyaga binoan, shaxsning individualligi, huquq va erkinliklari oliy qadriyat sifatida tan olindi. Personalitar yondoshuv bu — oilaning har bir a'zosi, jumladan, xotin-qizlarning kasbiy-ijodiy rivojlanishi va o'zligini namoyon etishda shart-sharoit yaratilishidir[1].

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Mehnatga layoqatlilik va reproduktiv yosh davri xotin-qizlarda aynan bir paytda kechishi bois, ularda ma'lum mutaxassislikni egallab kasbiy mahoratga erishish hamda oila qurish va farzandlarni dunyoga keltirib ular tarbiyasi bilan shug'ullanish o'rtasidagi ziddiyatli vaziyatlarni shakllantiradi. Sotsiologiya fani nuqtayi nazaridan bu davr asosan individning ijtimoiy konstruksiyasining shakllanishidan kelib chiqib «yoshlik» va «o'rta yoshlilar» bosqichiga to'g'ri keladi. Bu borada o'z tadqiqotlarini olib borgan psixolog E.Erikson insonning sakkiz

bosqichli hayotiy siklni ishlab chiqar ekan, uningcha, beshinchi (yoshlik) va oltinchi (yetuklik) bosqichida inson kasb tanlash, mos ish qidirish, hayotdagi turmush o'rtog'ini, oila qurish, farzand ko'rish va voyaga yetkazish bilan shug'ullanadi. Bu davrda erkaklarning oilaviy hayoti kasbiy faoliyatiga to'siq bo'lmasdan davom etsa, xotin-qizlarda aksincha, «oila yoki ish» tanlovi, yoki «qo'shimcha mas'uliyat» muammolariga duch keladilar[2].

Etnograf Arnold va Gennep fikriga ko'ra, zamonaviy jamiyatlarda inson hayoti siklik rivojlanishi modeliga ko'ra ijtimoiy yetuklik, er-xotinlik va ota-onalik, ijtimoiy maqomning oshishi, kasbiy ixtisoslashishdir. Mazkur iyerarxik bosqichlarni qamrab oluvchi pillapoyalardan ko'tarilib borishda xotin-qizlar erkaklar qatorida ijtimoiy-siyosiy faolligini namoyon etish uchun jamiyatda yetarlicha sharoitlar bo'lishi lozimligini ta'kidlaydi[3].

Jamiyatni modernizatsiya qilish sharoitida barcha insonlar uchun yaratilgan moddiy-ma'naviy ne'matlar taqsimotida o'zining munosib ulushiga ega bo'lish istagi gender nomutanosiblik g'oyalari chetlab o'tib, iqtisodiy-moliyaviy mezonlar asosida ayol va erkak zimmasidagi mas'uliyatni teng taqsimlanishi muhim hisoblanadi. Shu asnoda oilaviy hayot siklining to'rt asosiy bosqichi davomida xotin-qizlarning erkak bilan teng shartlar va imkoniyatlar asosida zaruriy daromadni birgalikda ishlab topish lozimligini ko'rsatadi. Ushbu zaruriyat esa o'z o'rnida zamonaviy ijtimoiy-siyosiy faol xotin-qizlar sotsial mobilligini vertikal o'sishiga turtki beradi. Avvallari oila erning maoshi hisobiga

kun kechirgan va aynan erkak uchun hordiq imkoniyatlari yaratilgan bo'lsa endilikda, er va xotin ikkisi ham mehnat qilib, kun kechirish uchun zaruriy mablag'ni ishlab topadilar[4].

Tadqiqot metodologiyasi. Yuqorida keltirilgan olimlarning ilmiy xulosalarining tahlili shuni ko'rsatadiki, xalqaro huquq tizimida ham nikohni qayd qilish tartibi o'zgarmoqda. Natijada aksariyat G'arb davlatlarida oila-nikoh munosabatlari tanazzulga uchramoqda deb xulosaga kelish mumkin. Xotin-qizlarning ijtimoiy maqomi va oiladagi roli to'g'risidagi azaliy normalar o'z ahamiyatini yo'qotib, yagona shaxsning istagi ustuvor omil bo'lgan egoizm tamoyillariga asoslangan munosabatlar bilan shakllangan to'liqsiz oilalar yoki nikohning barcha tan olmagan alternativ ko'rinishlari ommalashib bormoqda.

Gender tenglikni ta'minlash masalasida faoliyat olib borayotgan tashkilotlar erkaklar va xotin-qizlar mehnatiga haq to'lashdagi farq, erkaklar va xotin-qizlar daromadlarining nisbati, boshqaruv tuzilmasiga kiruvchi hamda mehnat bilan mashg'ul bo'lgan yuqori malakali xotin-qizlar soni, xotin-qizlarning ma'lumotlilik darajasi, tug'ilish, oiladagi hayot sharoitlari va uzoq hayot kechirish bo'yicha farqlar, parlament a'zolari bo'lgan va vazir xotin-qizlar kabi mezonlar bo'yicha mamlakatdagi gender tenglik darajasini baholaydilar[5].

Fikrimizcha, yangilanayotgan jamiyatlarda xotin-qizlarning ijtimoiy maqomi va oiladagi roliga oid bahs-munozaralar bir-biriga zid bo'lgan ikki qarash yuzaga kelib, birinchi qarash vakillarining fikriga ko'ra xotin-qizlar ijtimoiy hayotning barcha sohalarida faol ishtirok etishlari muhimligi ilgari suriladi. Bunday qarash tarafdorlari aksar hollarda xotin-qizlar va erkaklarning huquqiy teng bo'lish kerakligini talab qiladilar.

Ikkinchi qarash tarafdorlari esa xotin-qizlar faqat oilaviy munosabatlar subyekti bo'lishi lozim degan g'oyani ilgari suradilar.

XX asrning 80 - yillarigacha stratifikatsiya nazariyotchilari tomonidan jinsiy taqsimot muammolari yetarlicha o'rganilmagan deb hisoblash mumkin. Ushbu davrgacha bo'lgan tadqiqotlarda ayollar erkaklar bilan bir xildagi quyi tabaqalar yagona ishchi sinfi yoki o'rta sinf tarkibiga kiritib yuborilgan yoki ayolning mavqeini oila mavqei bilan o'lchashga harakat qilingan. Oila mavqei esa erkakning kasbiy karyerasida «o'z darajasi (mavqei)ni topish» orqali belgilangan. Natijada, jamiyatda erkakning kasbiy maqomi oilada ayolning mavqeini belgilovchi omil ekanligi borasidagi qarashlar mustahkamlangan.

Buyuk Britaniyalik siyosatshunos olim Edvard Xit o'z tadqiqotlarida jinslararo munosabatlarni stratifikatsiya muammolari bilan uzviylikda o'rgangan. U gender tadqiqotlarida xotin-qizlarning sotsial mobilligini mustaqil omil sifatida qarab, ayollar va erkaklarning kasbiy imkoniyatlarini solishtirganda ayollarning kundalik toliqtiruvchi jismoniy va aqliy mehnat bilan bog'liq quyi lavozimlarni tark etish ehtimoli erkaklarga nisbatan past ekanligini aniqlagan[6].

Fikrimizcha, E.Xit xotin-qizlarning vertikal sotsial mobilligi nikohga kirishish munosabati bilan uyg'unlashib borishini ta'kidlaydi. Demak, ushbu holatda ham xotin-qizlarning ijtimoiy faolligining bosh omili sifatida uning oilaviy maqomi ustuvorligini ta'kidlaydi.

Xotin-qizlar masalalari bilan atroflicha shug'ullangan G.Sillastening fikriga ko'ra, xotin-qizlarning sotsial mobillik jarayonlaridagi ishtiroki keng ma'noda – ayollarning jamiyat ijtimoiy tuzilmasidagi mavqeining o'zgarishi va o'zgaruvchan hayotiy faoliyat sharoitlariga moslashuvini anglatga, tor ma'noda – sotsial mobillik ayolning o'z lavozimi va kasbiy maqomini o'zgartirish, yangi ijtimoiy-iqtisodiy muhitga moslashishdagi individual imkoniyatlarini yanada kengayishini anglatadi[7].

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Bizningcha, G.Sillastening qarashlari ayrim G'arbiy Yevropalik olimlarning jamiyatdagi transformatsion jarayonlarda jinsning psixobiologik va fiziologik xususiyatlari erkak va ayol xulq-atvori modellarini shakllantiruvchi bosh omil ekanligi haqidagi fikrlariga zid ravishda ijtimoiy omillar ustuvorligiga e'tibor qaratadi. Demak, jinsiy taqsimotni sinfiy differentsiatsiyaning davomi sifatida qabul qilish mumkin emas. Ushbu tushunchaning turli bo'laklari «yutib» yuborilmasligi uchun ayollar sotsial mobillik jarayonlarining gorizontaal va vertikal yo'nalishida segregatsiya obyekt sifatida umumiy sinfiy taqsimotga singib ketmaydigan alohida kategoriya sifatida qabul qilish ijobiy natija berishi mumkin.

Sotsial mobillik jarayonlarining gorizontaal segregatsiyasida kasblarning erkaklarga to'g'ri keladigan yoki ayollarga to'g'ri keladiganligi aqidasidan kelib chiqib, xotin-qizlar ijtimoiy-siyosiy faolligini ma'lum sohalarida jamlanishini ham anglatadi. Aksariyat hollarda bandlikning ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy ta'minot, oziq-ovqat ta'minoti, maishiy xizmat kabi sohalarida xotin-qizlar ulushi balandligi xotin-qizlarning monoton tarzda amal qiladigan konveyerlik liniyalarda mehnat bilan band bo'lib qolishlariga olib keladi.

Rossiyalik sotsiolog I.S.Kon tomonidan tadqiq etilgan mehnat migratsiyasiga maskulinlik va feminlik nafaqat ruhiy va xulq-atvoriga balki ijtimoiy tasavvur va fikrlarga ham ta'sir ko'rsatadi deb hisoblaydi. Ushbu ikki kategoriyaga ko'ra xotin-qizlar vertikal sotsial mobillik bo'yicha o'z maqomini oshirishida mavjud «ijtimoiy masofa» ni yengib o'tishlariga to'g'ri keladi[8].

Mehnatning ayrim sohalarida faqat «xotin-qizlarga xos»ligi aqidasi xotin-qizlarni tahqirlovchi mazmundan holi emas. Bu borada I.Gofmanning stigmatizatsiya (ijtimoiy tamg'a) nazariyasi muhim bo'lib, olim insonning jamiyatdagi ideal va real ijtimoiy mansubligi o'rtasidagi uzilishni o'rganib chiqqan. Mansublikning bu ikki turi o'rtasida uzilishi bo'lgan har qanday inson uningcha «tamg'alangan», ya'ni «stigmatlangan»dir[9]. I.Gofman fikricha, inson qaysidir jihati bilan jamiyatda turg'un o'rnatilgan ijtimoiy me'yorlarga mos kelmasa u tamg'alanadi. Gofmanning mazkur nazariyasini o'rgangan Dj.Ritser «Gofman u yoki bu vaziyat, makon va zamonda barchamiz tamg'alanib qolishimiz mumkinligi haqida gapiradi» — deb ta'kidlagan[10].

Xotin-qizlar erkaklarga nisbatan o'rtacha oylik maoshining pastligi va band bo'lganlarning muqobil kategoriyalari bo'yicha ham ijtimoiy darajalarini boy beradilar. Xotin-qizlar aksariyat hollarda ikkilamchi mehnat bozorida vaqtincha soatbay ish doirasida band bo'ladilar.

Xulosa qilib aytganda, xotin-qizlar uchun qisman bu tanlov oila va bolalarning asosiy tashvishini zimmasiga ko'targan xotin-qizlarning ixtiyoriy tanlovi bo'lsa, qisman ilojisizlikdan kelib o'z ijtimoiy holatlariga rozi bo'lishlaridir.

Xotin-qizlarning erkaklar bilan teng huquqlarni tamoyiliga o'tilishi ushbu XX asrning katta yutuqlarida biri deb ta'riflash mumkin. O'z o'rnida bunday jarayon barcha jamiyatlarda feministik g'oyalarning shakllanishiga yo'l ochib berdi. Jinslar o'rtasida huquqlar tengligiga erishi G'arb davlatlarida xotin-qizlarga nisbatan jamiyat tomonidan o'rnatilgan turli ko'rinishdagi sotsial normalar, xar xil qoidalar, stereotiplar o'zgarishiga hatto ayrimlarini eskirishiga olib keldi shuningdek xotin-qizlar huquqlarining sezilarli darajada kengayishiga xizmat qildi.

Demak, huquqlari erkaklar bilan tenglashgan xotin-qizlar oila va nikoh munosabatlarida turmush o'rtoqni tanlashda ixtiyoriy tanlov qilish huquqi ya'ni ixtiyoriy rozilik hissini tan olinishi, mehnat munosabatlarida esa barcha uchun bir xildagi mehnat qilish huquqining deklarativ xususiyatdan amaliy normalarga aylanishi jamiyatda gender tenglikni

ta'minlash borasidagi ahamiyatga molik ishlar ishlardan biri deb, hisoblash mumkin.

O'zbekistonda xotin-qizlar orasida mehnat migratsiyasining huquqiy tartibga solish, noqonuniy mehnat migratsiyasining salbiy ijtimoiy oqibatlaridan jabrlangan xotin-qizlarga ijtimoiy-psixologik ko'maklashishda davlat va nodavlat tashkilotlari sektorlari ijtimoiy sheriklikdagi faoliyati yo'lga qo'yilgan[11].

O'zbekistonda mustaqillikning ilk yillarida xotin-qizlarga g'amxo'rlik ko'rsatish, ularni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, siyosiy faolligini oshirish, kasbiy, jismoniy, ma'naviy hamda intellektual salohiyatini yuksaltirish, xotin-qizlarni zamonaviy kasb-hunarlariga o'rgatish, ularni sportga keng jalb etish, sog'lom oilani shakllantirish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Buni O'zbekistonda xotin-qizlar harakatlari va tashkilotlari ham miqdor, ham mazmun jihatidan tobora yuksalib borayotganida ham yaqqol ko'rish mumkin[12].

Mehnat migrantlari ijtimoiy manfaatlarining muhofazasi yo'lida amalga oshirilgan ishlar doirasida 2018-yil 12-dekabrda Xalqaro migratsiya tashkiloti Konstitutsiyasi ratifikatsiya qilindi. Shu bilan birga 2019-yilda O'zbekiston Respublikasi va Xalqaro migratsiya tashkiloti o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqildi. Ushbu tadbir respublikamizni Xalqaro migratsiya tashkilotining 173 ta a'zosi va 8 ta kuzatuvchi davlatlari safiga kiritdi va migrantlar ijtimoiy haq-huquqlari muhofazasiga yo'naltirilgan faoliyatda ishtirokini ta'minladi. Yangi O'zbekiston strategiyasida ham «Xavfsiz, tartibli va qonuniy mehnat migratsiyasi hamda samarali migratsiya siyosati» ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan[13].

Xalqaro migratsiya tashkilotiga dunyoning 173 davlati a'zo hisoblanadi. Shundan 8 mamlakat kuzatuvchi maqomiga ega. Xalqaro migratsiya tashkiloti Konstitutsiyasida uning faoliyatining asosiy tamoyillari, tuzilishi va huquqiy sohalarini belgilab berilgan bo'lib, unda migrantlarning tashkiliy harakatlanishi, migratsion xizmatlar ko'rsatishni ta'minlash (yig'im, tanlov, migratsiyaga tayyorlash, til o'rgatish, migrantlarga axborot berish, tibbiy ko'rikdan o'tkazish va boshqalar), migrantlar huquqini samarali ta'minlash, xalqaro davlat va nodavlat tashkilotlar bilan hamkorlik qilishda ko'maklashishning asosiy maqsad-vazifalari ko'rsatilgan.

Bugungi kunga qadar O'zbekiston Xalqaro migratsiya tashkiloti tomonidan tashkil etilgan bir qator seminar-treninglarda faol ishtirok etib kelmoqda. Alohida qayd etish lozimki, mazkur qonunning qabul qilinishi natijasida O'zbekiston Kengashi va a'zo davlatlar tomonidan kelishilgan tarzda a'zolik badalini to'lash, Xalqaro migratsiya tashkiloti tadbirlarida qatnashish, vakolatxona ochish kabi bir qator majburiyatlarni ham o'z zimmasiga oldi.

Xalqaro migratsiya tashkilotiga yillik badalni to'lash O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi huzuridagi Tashqi mehnat migratsiyasi agentligining valyuta hisob raqamidagi mablag'lardan amalga oshirilishi ko'zda tutilgan. Bir so'z bilan aytganda, mazkur xalqaro hujjatning ratifikatsiya qilinishi O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta'minlashga, tashqi mehnat migratsiyasining samarali tizimini yo'lga qo'yishga xizmat qiladi[14].

Bu borada davlatimiz rahbari xorijga ishlashga ketishdan oldin fuqarolarni kasb-hunarga va chet tillarga o'qitish, ularga kasbiy malakani tasdiqlovchi xalqaro sertifikatlar berish borasidagi chora-tadbirlar tizimlik ravishda va dadil hayotga tatbiq etiladi. Shuningdek, mehnat migrantlarini moliyaviy va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, ularning hayoti va sog'lig'ini sug'urtalash amaliyoti kengaytiriladi, deb ta'kidlaydi[15].

O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 1991-yilda respublikamizda doimiy

yashovchi aholining 50,6 foizini ayollar tashkil etgan. Bu ko'rsatkich 2022-yilning 1-yanvar holatiga 49,7 foizni tashkil etgan. 2022-yilning 1-yanvar holatiga respublikamizning doimiy aholisi 35 271 276 kishini tashkil etgan. Ayollar soni - 17 527 126 kishini, erkaklar soni - 17 744 150 kishini tashkil etadi[16].

Shuningdek, migrantlarning kelajakdagi ijtimoiy himoyasini ta'minlash uchun endilikda xorijda ishlayotgan fuqarolarning mehnat staji hisobga olinib o'zini o'zi band qilgan shaxslarni ro'yxatga olish va mehnat stajini hisoblash tizimi xorijdagi mehnat migrantlari uchun ham tatbiq etilmoqda. Xorijda o'z mehnat faoliyatini olib borayotgan fuqarolarimizga qulayliklar yaratish, ularning yashash, ishlash sharoitlarini yaxshilash borasida ko'zda tutilgan chora-tadbirlar amalga oshirilsa, bu ishga barcha mutasaddi tashkilotlar, tegishli vazirlik va idoralar bosh qo'shib, o'z vazifalarini vijdonan, to'la-to'kis bajarsalar, biz migratsiya sohasida mutlaqo yangicha manzaraga guvoh bo'lamiz. Shundagina bu soha bugungi sivilizatsiya shartlariga mos, insonparvarlikka asoslangan tarzda rivojlana boshlaydi. Xususan, ayni jarayonda ta'lim dasturlarining bajarilishi ham malakali kadrlar tayyorlashga yo'naltiriladi.

Butun dunyoda sodir bo'lgan pandemiya sharoitida barcha davlatlarda, hatto eng rivojlangan mamlakatlarda ham aholini ish bilan ta'minlash, ishsizlikni kamaytirish masalalari o'ta dolzarb muammoga aylandi. O'zbekistonda bu borada dastlabki dadil qadam qo'yildi, izchil mexanizm ishlay boshladi. Shu bilan birga, bu faqat ishning boshlanishi ekanini ham tushunish kerak.

Migratsion jarayonlar ko'lamining oshib borishi global miqyosda bo'lgani kabi, O'zbekiston hukumati oldida mehnat migrantlar ijtimoiy haq-huquqlarini muhofaza qilish mexanizmlarini takomillashtirish vazifasini qo'ydi. 2018-yil 5-iyulda «Tashqi mehnat migratsiya tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori qabul qilindi. Ushbu Qaror tashqi mehnat migratsiyasi jarayonlarini tartibga solish, xorijda mehnat faoliyatini amalga oshirish uchun fuqarolarni tashkillashtirilgan tarzda yig'ish yuzasidan xalqaro shartnomalar tuzish, ularning respublika tashqarisida ish joylariga xavfsiz tarzda yetkazib borishni ta'minlash uchun qulay shart-sharoitlar yaratish bo'yicha chora-tadbirlarni yanada takomillashtirishga xizmat qilmoqda[17].

Yangi O'zbekistonda tashqi mehnat migratsiyani tashkil qiluvchi va tartibga soluvchi tizimini yanada takomillashtirish, uning faoliyati doirasini yanada kengaytirish, migratsiyadagi fuqarolarning mehnat va ijtimoiy huquqlarini himoya qilishni ta'minlash uchun O'zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi huzurida Tashqi mehnat migratsiyasi agentligi tashkil etildi. Shuningdek, ushbu vazirlik huzurida Xorijda mehnat faoliyatini amalga oshiruvchi shaxslarni qo'llab-quvvatlash hamda ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish jamg'armasi yuridik shaxs maqomida tashkil etildi.

Mehnat migratsiyasi ishtirokchilarining ijtimoiy manfaatlarini himoya qilish borasida kechayotgan konstruktiv jarayonlarda 2018-yil 16-oktyabrda «O'zbekiston Respublikasining xususiy bandlik agentliklari to'g'risida»gi qonuni qabul qilindi. Bugungi kunda respublikamizda mazkur qonun asosida 88 ta yuridik shaxs Xususiy bandlik agentligi sifatida Mehnat vazirligi reestri ro'yxatdan o'tkazildi va ularning 65 tasiga fuqarolarni xorijda ishga joylashtirish faoliyati bilan shug'ullanish uchun litsenziya berildi. Natijada, birgina 2019-yilda ushbu agentliklar tomonidan 1655 nafar fuqaro chet elda ishga joylashtirildi. 33 838 nafar fuqaroga zaruriy axborot va maslahat ko'magi berildi[18].

Mamlakatimizda migratsiya masalasida yaratilgan yangi tizim orqali xorijda mehnat qilish istagini bildirgan

yurtdoshlarimiz to'laqonli mehnat sharoiti ta'minlangan xorijdagi korxonalarda mehnat qilib o'z malakalarini oshirishlari mumkin. Buning uchun Tashqi mehnat migratsiyasi agentligining hududiy filiallari vakolatlari kengaytirilib, xorijdagi ish beruvchilar bilan bevosita shartnoma qilish imkoniyati yaratib berildi. Mehnat migrantlariga yo'l haqi, patent va sug'urta xarajatlari uchun 10 million so'mgacha past stavkada kreditlar ajratiladi. Xorijdagi fuqarolarimizning huquqiy himoyasini to'laqonli ta'minlash uchun esa, onlayn platforma va «Call-markaz» tashkil etilib, malakali advokatlar xizmati yo'lga qo'yiladi.

«2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi»ning 69-maqasadi «Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash, ularning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini ta'minlash» deb nomlanib, unda muhim vazifalar sifatida jamiyatda xotin-qizlarga tazyiq va zo'ravonlikka nisbatan murosasizlik muhitini yaratish, xotin-qizlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta'minlash, gender tenglikni ta'minlash siyosatini davom ettirish, xotin-qizlarning ta'lim va kasbiy ko'nikmalar olishlari, munosib ish topishlariga har tomonlama ko'maklashish, tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash, og'ir ijtimoiy ahvolga tushib qolgan xotin-qizlarga ijtimoiy-huquqiy, psixologik yordam ko'rsatish, ularni manzilli qo'llab-quvvatlash, «Ayollar daftari» bilan manzilli ishlash, mutasaddi tashkilotlar tomonidan xotin-qizlarning muammolari o'z vaqtida bartaraf etilishi ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirish»[19], kabi vazifalar belgilanib, ushbu vazifalarni ijrosini ta'minlash borasida aniq

mexanizmlar ishlab chiqilganligini alohida ta'kidlab o'tish lozim.

Xulosa va takliflar. Xulosa qiladigan bo'lsak, dunyo mamlakatlari doimiy rivojlanish yo'lida harakat qilayotganligi bois, jamiyatlar ham rivojlanib, postindustrial jamiyat ko'rinishga o'tib bormoqda. O'z o'rinda bunday rivojlanishlar xotin-qizlar sotsial maqomlarining o'zgarishiga va transformatsiyalashuviga asos bo'lmoqda. Agar sotsiologik o'lchovlarga ko'ra har 13-15 yilda jamiyatda avlodlar almashuvi sodir bo'lsa, demak bu davrda ijtimoiy normalar va shaxslarning sotsial maqomlarida ham o'zgarishlar yuz beradi.

Xotin-qizlarning sotsial maqomi maskulinlik, feminlik, va emansipatsiya kabi sotsial hodisalar sababli o'zgaradigan bo'lsa, albatta bunda har bir jamiyatning mental xususiyatlari, an'analari, urf-odatlar, e'tiqodi va madaniyatini keyingi avlodga yetkazish masalasining dolzarbligi oshib boraveradi. Bunday sotsial hodisalar jahon miqyosida mehnat migratsiyasini tartibga solishga qaratilgan mexanizmlarni ham doimiy takomillashtirib borish zarurligini kun tartibiga quyib borishi lozim. O'zbekistonda mehnat migratsiyasini tartibga solish va unda ishtirok etuvchi fuqarolarni, jumladan xotin-qizlarning mehnatga doir huquqlarini kafolatlovchi huquqiy asoslar to'liq ta'minlangan. O'zbekiston Respublikasi hukumati ko'plab xorijiy mamlakatlar hukumatlari bilan mehnat migratsiyasini tartibga solish bo'yicha ko'plab kelishuvlarga erishishi ko'plab muammolarni yechimini topishiga xizmat qildi.

ADABIYOTLAR

1. Belhaven Pr., 1992. -P. 1-29.; Chant S. Conclusion: Towards a Framework for the Analysis of Gender-Selective Migration. / S. Chant // Gender and migration in developing countries. / Ed. by S. Chant. — L.: Belhaven Pr., 1992.-P.34.
2. Элкин Д. Эрик Эриксон и восемь стадий человеческой жизни / [Пер. с. англ.] — М.: Когито-центр, 1996. — С.64.
3. Геннеп, Арнольд ван. Обряды перехода : Системат. изучение обрядов / Арнольд ван Геннеп. — М.: Вост. лит. РАН, 1999. — С.198.
4. Parmanov F.Ya. «Migratsiya jarayonlari: transformatsiyasi va integratsiyalashuv tendensiyalari» mavzusidagi fan dok.diss.. — Toshkent, 2021 — B.102.
5. В борьбе за равноправие женщины побеждают. Правда, не везде//Мир новостей. 2010, №42. — С.17.
6. Хит Эдвард Ричард Джордж // Редкол.: Кравченко Л.П. (отв.ред. и др.) Кто есть кто в мировой политике. — М.: Политиздат, 1990. — С.278.
7. Силласте Г.Г. Изменения социальной мобильности и экономического поведения женщин. //Социс.- 2000.- № 5. — С.12.
8. Кон И. С. В поисках себя. Личность и её самосознание. — М.: Политиздат, 1984. — С.233.
9. Goffman E. Stigma. Englewood Cliffs. New York: Prentice Hall, 1963. — Pp.41-43.
10. Ритцер Дж. Современная социологическая теория. 5-изд. — СПб.: Питер, 2002. — С. 271.
11. Narbayeva T. O'zbekistonda xotin-qizlarni ijtimoiy himoya qilishning innovatsion modeli. Sotsiodiskursiv tahlil. Monografiya.- Toshkent: Tasvir, 2020.B.10.
12. Nurmatova Mukarram Akhmedovna, Mechanisms of improving social protection of women: risk indicators and statistics (in the context of gender-based violence).Journal of Critical Reviews. ISSN: 2394–5125. Volume-7 Issue-4,2020. — Pp.38-41.
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022-yildagi PF-60-sonli «2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi Farmoni. URL: <https://lex.uz/docs/5841063#5843873>
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-iyul PQ №3839-sonli «Tashqi mehnat migratsiya tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi Qarori.
15. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi —Toshkent, O'zbekiston, 2021. —B. 449
16. O'zbekiston Respublikasi davlat statistika Qo'mitasining demografik ma'lumotlari. 2021-yil. URL: <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/demography-2>
17. O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik Palatasi matbuot xizmatining ma'lumotlari. URL: Parliament.gov.uz.
18. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi 2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni. URL: <https://lex.uz/docs/5841063#5843873>